

NE MOŽEŠ NI DA NASLUTIŠ ŠTA ONA MOŽE

(Jana Radičević: *Ako kažem može postati istina*, Partizanska knjiga, Kikinda, 2019)

Jana Radičević pripada grupi mladih autora/ki, koja već nekoliko godina na crnogorskoj književnoj sceni sa posebnom pažnjom njeguje neposlušnost u jeziku koji djeluje zamorno i jednolično u ponavljanoj matrici vladajućih poetika i istina. Neposlušnost ovdje ne proizilazi iz buntovništva bez razloga, naprotiv, razlozi su pobrojani i slikovito predstavljeni u zbirci, kao na primjer u stihovima: *vode nas samo tamo gdje žele da odemo / uče nas samo toliko koliko treba da znamo*. Zato je ovdje riječ o poeziji koja ne „radi“ po etabliranom mehanizmu, jer ona ne negira da se nešto u tom jeziku slomilo i razlomilo, i te kako promijenilo. Radičevićeva na tome gradi svoj autentičan pjesnički izraz, koji je podesan za ispitivanje i propitivanje fenomena XXI vijeka. Preko jezika, po posve neuobičajenoj i zagonetnoj logici, povezuje motive, Samante iz meksičkih serija, plejadu filozofa i filozofskih pravaca, kadrove iz svakodnevnog života – poput čišćenja i kupovine namirnica, flešbekova iz djetinjstva, sve do neizostavnih upliva društvenih mreža i interneta. Stihovi *ne možeš ni da naslutiš šta sve mogu sa svoja tri jezika*, između ostalog, ukazuju da je težište postavljeno u samom jeziku. Radičevićeva ga lomi i dekonstruiše, tim postupkom razara okoštale patrijarhalne obrasce i dominantne stereotipe. Lirski subjekt, iako je ovdje prije riječ o naratorki, u više pjesama progovara iz smjele i radoznale ženske percepcije, ali i dječije, koja provocira na razmišljanje.

Kao članica Foruma mladih pisaca, Jana Radičević već pet godina objavljuje poeziju u zbornicima i časopisima regiona, osvaja nagrade na konkursima, učestvuje u performativnom izvođenju poezije, i vjerujem da je svako ko prati savremenu poeziju čuo za njeno ime i potrudio se da ga zapamti. Nije čudno što se „Partizanska knjiga“, pozanta po beskompromisnom zalaganju za kvalitet književno-jezičkog izraza, ponudila da štampa njenu debitantsku zbirku poezije, o kojoj Srđan Srdić (koji je i napravio izbor iz poezije) u pogovoru piše: „Ovde se i stiglo, i dostiglo, i prestiglo. Vrlo rano, toliko rano da se čovek prepadne kad pomisli da je Jana Radičević tek počela.“

Naslov zbirke *Ako kažem može postati istina* ukazuje na moć koja je data riječima i izgovorenom, bilo da je u pitanju zloupotreba te moći u korist određenih politika ili da je riječ o postalim istinama, onim dovoljno ponavljanim bezupitnim vjerovanjima. Pored ovoga, tu je drugo tumačenje – *magijsko*. Kao u bajkama, magija djeluje tek kada se upotrijebe riječi. U ovom ključu razumijevanja, vjera je predata jeziku, koji može da donese nešto novo u svijesti, a da bi se to desilo neophodno je izaći iz poznatih okvira, promijeniti

jezik, primijeniti nešto drugačije, kako bi se prestali reprodukovati isti i odveć zarđali misaoni obrasci. Jana Radičević demistifikuje mit o inspiraciji, o pisanju kao *datom*, jer cijeli život je bogat materijalima za pjesmu, a ona ih razgrađuje na način sličan avangardnim pjesnicima, ali sa talentom i vještinom da ode korak dalje, pronađe novi i svojstven izraz, koji katkad zauzme hibridni format.

U knjizi se izdvajaju narativne pjesme kojima počinje i završava zbirka, a koje oslikavaju scene iz djetinjstva. Autorka iz dječije vizure progovara o bogatom unutrašnjem svijetu, o igri i slobodi, odnosu sa prirodom i najbližima, pa iako bez romantičarskih primjesa, ovaj svijet nam se doima znatno neposredniji: *nema alergije na polen / nema izduvnih gasova / nema oznake BIO jer sve je zaboga bio / bila / bilo / radio / radila / radilo*. U ovoj seriji pjesama glavni akteri su baba i djed, koji predstavljaju sliku svijeta koji kao takav sa njima nestaje, tj. mijenja se do neprepoznatljivosti, kao i odrastanje u kojem se niko ne čudi i ne pita o razlozima zbog kojih su stopala lirskog subjekta vječito crna. Potom dolazi do još jedne smjene generacija, lirski subjekt progovara iz perspektive odraslog, baveći se Milinim odrastanjem, koje se odvija u drugoj deceniji XXI vijeka, u dvorištu tehnologija. Radičevićeva tematizuje upotrebu interneta u obrazovanju, u ličnim odnosima, način na koji artifično neprimijetno obuzima razne segmente naših života. Stihovi *preporučujem ti film, kažem, makar jednom ga odgledaj / bez sigurnosnih trejlera*, kao i Milino savladavanje straha uz pomoć gumenih imitacija insekata, i Hsuina prednost u razumijevanju pročitano (*google : How To Fake Your Way Through Hegel*) reprezentativna su obilježja vremena u kojem živimo, gdje se prvi susreti sa mjestima, stvarima, idejama, odvijaju posredstvom *tv-a & net-a* za sve, kao što je i naziv jedne pjesme Radičevićeve.

Radnje pjesama smješta u određene prostorne i vremenske okvire, da bi potom napravila rez u toj slici svakodnevice, u kojoj se samo naočigled ništa „veliko“ i „važno“ ne dešava, takav poput planiranog odlaska za more, nakon što je u ponedjeljak rođen nihilizam. Jer, kako opisuje u pjesmi *čitaj daleko smo od toga*, treba se povući i onda sagledati stvari, *odvijaju se bez našeg / visokocijenjenog prisustva*.

Naslove pjesama Jana Radičević često koristi kao odrednice za kontekst, sa sviješću da se i riječima mijenja značenje njihovim izmiještanjem. Pa tako riječ *smiraj* može da mami, *anatema* da bude preblaga, a jednom tzv. piscu riječ *cucumber* smiješna. Likovi koje pominje su uglavnom članovi porodice i ljudi iz najbliže okoline, i njih nastoji označiti ulogom koju imaju u njenom životu, dok se uz njih pojavljuju Kerol, Hemingvej, Monika i Džon, od kojih su neki jasne reference, dok drugi ili aludiraju na stvarne osobe ili zaista zvuče kao neki likovi sa TV-a koji nam se petljaju u život. Pored TV-a, u pjesme uvodi i formu programskog jezika, linkove i fusnote. Jer ovo jeste, između ostalog, zbirka o Z-egocentar generaciji, kako je Radičevićeva duhovito naziva. Lirski subjekt je tihi posmatrač, poput Direra kojega opisuje u jednoj od pjesama kao *ćutljivog, ozbiljnog i skromnog*, koji se osjeća izopšteno u kapitalističkom društvu, u kojem *odnosi mogu biti prosti ili složeni interesi*. A u interesu je da se kultura fetišizira u sredini koja *nije ruralna, mada središte jeste*. Tada se umjesto kulture razvija kulturni turizam, umjesto književnosti skibomanija, itd. Autorka progovara i o krizi obrazovanja, o školama u kojima *učenici samo zaokružuju tačan odgovor među ponuđenima*,

a na čijim priredbama su uvijek samo nečija djeca. Ipak, najdominantnija osobina ovog lirskog subjekta jeste osviještenost – ne da se zbuniti istinama kojima ga obasipaju. Na samom kraju, po ponovnom povratku subjekta u djetinjstvo, otvara se pitanje koliko se svijet ni/je promijenio, nego shvatanje i doživljaj.

Pjesnikinja posebnu pažnju poklanja rodnim teorijama, hrabro otvara pitanje percepcije ženske seksualnosti (*možda sam previše nastrana / za tvoje / poimanje žene*), koju propituje i demistifikuje u nekoliko svojih pjesama. Zatim, problematizuje odnose koji od žene prave pokretnu imovinu, ljudski diktafon itd. Radičevićeva, kako i navodi u stihovima, drži *stranu poraženih*. Zato ne izostavlja poražavajuće ekonomske faktore – život u deset kvadrata, koji je, kako piše, čista ušteda. Duhovitost je protivteža kojom balansira kako nas ovakve realnosti ne bi i duhovno porazile. Ni jezik kojim vješto barata ne proizilazi iz mejnstrim estetike. Jer ovdje je riječ o rukopisu čija je tematika proširena i primijenjena u stilu. Ona nas pronicljivo tjera da mislimo i povezujemo, na novi način, koji ruši binarne pozicije, jednodimenzionalne konstrukcije, šta poezija jeste i šta može biti.